Tečaj XIX.

NOVICE
gospodarske, obertniške in narodne.

List 4.

Izhajajo **vsako sredo** po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20 kr., za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 23. januarja 1861.

Zakaj ne rodí naša zemlja več tako kakor nekdaj?

Pogostoma slišimo naše ljudí tožiti, da jim ne rodí zemlja tako kakor nekdaj.

Je li to res?

Rekel bi, da je res, — al prav ljubo bi mi bilo, da bi me kdo zavernil, da ni tako.

Nobeno rokodelstvo ni poslednjih 40—50 let toliko se naprej pomaknilo kakor poljodelstvo, ne le po učenih možéh v bukvah, temuč tudi v djanji praktičnih kmetovavcov. In očitno je tudi, da tisto „kakor je oče delal, mora delati tudi sin“ zginjuje čedalje bolj po svetu. Rad bi pa vprašal: Ali tudi pri nas? pa bojim se odgovora, da pri nas je tisto robotno (mehanično) sinovo stopanje po stopinjah očetovih še zmiraj môra, ki tlači napredovanje kmetijstva.

Ni tedaj skoz in skoz krivo, kar ljudje pravijo, da ne rodí pri nas zemlja več tako kakor nekdaj.

Pa vprašajmo: kako je to in zakaj?

Naj mi dragi naši kmetovavci odgovoré le na dvoje vprašanj:

Pervo: Al sejemo pri nas frugo za frugo, sad za sadom tako, kakor to terja pravo, umno kmetijstvo? al ob kratkem rečeno: ali je naše poljsko kolobarenje (Fruchtfolge) pametno?

Drugo vprašanje pa je: Al napravljamo gnoja toliko in takošnega, kakor ga naša zemlja potrebuje, da bi rodila dobro?

Ali se mora zemlja okrepčati in zboljšati, če skor vsako drugo leto po dva pridelka zemlji jemljemo in na ravno tisto mesto letos tisto sejemo, kar smo sejali lani. Umen gospodar mora vediti, da vsak sad potrebuje svojega lastnega živeža, ki ga v zemlji iz perstí jemlje; če je ta živež lanski sad že iz zemlje popil, kako hočeš pričakovati, da ga bo spet letošnji dovelj dobil? Al je čudo po tem, da tožite, da zemlja ne rodí. Preminjajte pa posetev, in drugi sad si bo iz zemlje izbral druzega živeža, da bote s pridelkom zadovoljni.

To je tedaj velika napaka pri našem kmetijstvu, da zanemarjamo preveč kolobaranje ali verstenje z mnogoverstnimi pridelki ali večkratno preminjevanje posetve. Namesto da bi se poprijeli tako imenovanega 7letnega ali pa 8letnega obdelovanja polja, se v eno mer deržimo le dveletnega ali k večemu 3letnega. Kako se bo zemlja opomogla in si zaredila dosti tistih redivnih drobcov v sebi, če zaporedoma eno frugo va-njo sejemo, ktera zmiraj enega živeža iz zemlje potrebuje; to saj ne more drugač biti, da se zemlja izmolze in izpije popolnoma.

Potlej pa tožite, da nam zemlja ne rodí! Al je čudo?

Umen gospodar mora svojo zemljo dobro poznati, da vé, kaj ima v sebi, kakošni sad se ji prilega, in kteri drugi se morajo verstiti za njim.

Pervotni rudninski deli naše ilovnate, pa tudi apnéne in pešene zemlje po natančnih kemijskih preiskavah niso ubožniši kakor nanešena zemlja na Nemškem, in vendar je po srednji meri pridelek ondi deseteri in dvanajsteri, — in pri nas komaj čveteri ali peteri. Kaj moramo po vsi sili za pšenico in ajdo spet slabo pognojeno rež in ajdo sejati? Al kaj bom to na drobno razkladal, ker je očitno kot beli dan! Le opomniti hočem naše gospodarje, naj očí odpró, da vidijo, zakaj naša zemlja ne rodí toliko, kolikor bi rodila pri umnem verstenji pridelkov, saj bi vsak mogel vediti, ktere rastline zemljo pri moči ohranjujejo in ji večjo moč dajejo, ktere pa jo slabijo in izpivajo.

Res je, da z gnojem skušamo to zemlji nadomestiti, kar smo ji vzeli, — al smo pa s tem že vse storili? Ali vemo, kaj je pravi gnoj? Kaj mislite, da je tisto listje, tista slama, ki jo na gnojnišču dež izpera in sonce prepeka, že rodoviten gnoj? Kaj mislite, če tudi cele vozove take izlužene soderge na njivo pripeljete, da ste zemljo pognojili? Kaj mislite, da ima bokal vina še tisto moč, če ste mu prilili pet bokalov vode ali če ste ga pustili pod prostim nebom v škafu stati več tednov? Kar je tečnega v gnoji, je izpuhtelo iz njega in se skadilo večidel; ostanki so prazne bilke. Na to, da bi gnoj potresli z gipsom ali saj s perstjo, ki zaderžujejo rodovitne drobce v gnoji, le malokdo misli, čeravno vsak lahko spozná, da po takem ravnanji se zboljša gnoj in se ga napravi več.

Tudi v Ameriki je najbolja zemlja opešala, ko so gospodarili tako, da so zemlji le jemali, pa ji nič povračali niso. In taka je povsod, kjer gospoduje tako imenovano roparsko kmetovanje.

Po vsem tem premišljevanji pridemo tedaj do te-le resnice:

Res je, da nam zemlja ne rodí več toliko kot nekdaj, — ali je pa ona tega kriva? Ni res; ona je še zmiraj tista dobra mati kakor je nekdaj bila, al le mi smo jo na kant djali, zato ker ne verstimo posetev zaporedoma tako, kakor bi treba bilo, in ker ne ravnamo z gnojem tako, kar umno gospodarstvo veleva.

Na Bokalcah. Jožef Sevnik.

Natoroznanske rečí.

Gad in njegov strup.

Ne mislim tukaj govoriti od dvenogatih gadov, ki hodijo med nami, in ki s svojim hudobnim strupenim jezikom škodujejo poštenim ljudem, ampak govoril bom od poštenih gadov, ki se po trebuhu plaziti morajo, ker res nimajo nog, in ki ne pikajo in morijo le iz zgolj hudobije, ampak le zato, da snedó umorjeno žival — saj živeti mora vsaka stvar, naj že tako ali tako! Ravno zavolj tega se pa ne sme v zlo vzeti živalim, da zamorejo le živeti, če druge morijo. Volka redijo ostri zobje, lesico zvito njena buča, risa skokonoga hitrost in gada strupeni zob. Kako bi pa drugač se redil gad, ki je tako neukretne postave, široke butice, kratkega repa, lene nrave, in ni tedaj, da bi lovil žival, ki si jo je izvolil za svoje gerlo? Živali loviti in boriti se ž njimi v poštenem boji, — tako delo je le za nestrupene stvarí, ne pa za strupenega gada, ki raje skrit v varnem kotiču pod kakem germom ali kamnom čaka na stvarico, da se zaletí va-njo, kadar se memo gredé nič hu-

dega ne nadja, in da revici zasadí neusmiljeni zob globoko v meso. Potem pa mirno čaka, kak nasledek da bo imel njegov pogum. Ko je žival mertva, jo pa mirnodušno kar s celo požrè.

Priprava, ki gadu napravlja strup, leží v zadnjem delu glave na obeh straneh za očmí in nekoliko tudi pod njimi nad zgornjo čeljustjo, in je neka žlezica slinjavka, obdana od močnih kitastih mišic. Strup, ki ga ta priprava izvlečuje iz gadovega telesa, je previdljiva zelenkasto-rumena tekočina, ki se nekoliko sprejima, in ki nima nikakoršnega duha in skoraj nič okusa

Ni vsak gadji strup enako škodljiv; nektere strupene kače imajo bolj, nektere manj hudega; tudi je njegova škodljivost večja, kadar je velika vročina, in če piči gad kam, kjer so blizo debele žile. Tudi na tem je veliko ležeče, kakega zdravja, kake volje je človek, ki ga je gad pičil. Posušen strup zgubí moč popolnoma.

Gad ima na vsaki strani gobca pod mavho, ki strup nareja, strupen zob, ki je kljukasto zakrivljen, dolg, tanek in špičast kot šivanka, in ki ima skorej skoz in skoz drobno luknjo, skoz ktero teče strup v rano. Za vsacem teh dveh zob stojita še kaka dva majhna, ki dorasteta, kadar pozimi gad stara zoba zgubí, ali če se mu po kaki nesreči kter odlomi. Strupna zoba se dasta premikati naprej in na stran in sta tako priraščena, da ju gad more nazaj potegniti, ali pa po koncu postaviti in za boj pripraviti. Kadar jih hoče rabiti, odprè gobec hitro in kolikor more zlo, in zasadí potem v meso zoba, ki tedaj pritisneta na strupeno mavho tako, da teče strup iz nju skoz zob v storjeno rano, in se pomeša s kervjo pičene živali.

Naši gadje imajo tako malo strupa, in rana, ki jo njih strupni zob naredí, je tako majhna, da je življenje pičene živali le takrat v nevarnosti, kadar zob prebode kako debelo žilo, ki ima veliko kervi. Kakor se kaže, strup ne škoduje prešiču, dihurju in ježu. Kader dobí jež kakega gada, ga draži in bode s svojimi šivankastimi šetinami, pa kadar gad pičiti hoče, pritisne hitro rilček k tlam tako, da gad piči med šetine. To ponavlja večkrat, in nazadnje, ko je gad že porabil svoj strup, ga napade in pohrusta. Včasih se pa primeri, da ga gad tudi v rilček piči, pa pri vsem tem se jež, kakor se vidi, ne počuti bolj slabo, kakor navadno, če so tudi trije ali štirje gadje dovolj, da končajo konja ali vola. Nekteri tiči tudi pokončajo dokaj gadov, ker jim glavo razkavsajo in potem požró. Sicer je pa vsaki živali, ki ima vročo krí, že prirojen strah pred lezečino.

To je sreča, da je pri nas le malo strupenih kač. Ko bi človek pripovedkam verjel, bi mogel soditi, da jih je nekdaj več bilo. Sploh znane so mnogoverstne pripovedke od „bele kače“, in sicer se mora reči, da imajo naše pripovedke s kačami veliko opraviti. Pripoveduje se od deklice, ki jo je hudobna maćoha zaklela ali „zavdala“ v kačo, — od kače, s ktero se je soznanil bil hišni sin in kruh z njo delil, — od kač, ki delajo tak kamen, da dobiš vse, kar si želiš takrat, ko ga v roci deržiš, — od kač, ki imajo demante v glavi. Te basniške kače imenujejo v Istri „babor“. Pripoveduje se od strašnega lintverna, ki se izvali iz jajca, ki ga je izlegel 7 let star petelin; za tacim lintvernom letijo skale in drevesa, dokler ga ne pobijejo, — od oža, hišne kače, ki stanuje pod ognjiščem, in varuje hišo, da ne pogorí. In tako dalje je na cente tacih pripovedk. Zakaj da se kače nahajajo tako pogostoma v naših basniških pripovedkah, to razkladati je posel druzih v teh rečeh previdnih mož.

Je pa pri nas tako malo strupenih kač, da se le malokdaj sliši od kterega, ki bi ga bil gad nevarno pičil. Tù hočemo le govoriti od navadnega gada (Kreuzotter, vipera), ki se še najbolj pogostoma nahaja po naših hribih, posebno po kamnitih, sončnatih bregovih, kjer se večkrat vidi, ko se greje na solncu na kakem kamnu ali porobku. Kadar je pa mrazno in deževno vreme, se pa ne pokaže iz svoje luknje in sploh se ogiba mokrotnih tál.

Kar njegovo kožo zadene, je po starosti, spolu, letnem času in kraji, kjer živí, kaj različno pisana, pa vendar se gad lahko spozná na širocem, tamnem, iz štirivoglatih peg obstoječem pasu, ki ga ima na herbtu od vratú do konca repa. Te štirivoglate pege se vselej skup deržé. On je navadno bolj svitle, čiste, ali višnjevkaste, ali rijavkaste, rumenkaste ali belkaste polti, ona pa je navadno bolj umazano rujava. Pod vratom je navadno bel, na trebuhu černkasto marogast ali očernkasto višnjev z belimi marogami. Na glavi ima dve černe ćerti, ki se, če se hitro pogleda, vidite, kakor da bi bil križ. Glava je gladka, trivoglata, drobno luknjasta, na sredi s tremi majhnimi ploščicami.

Pri ti priložnosti naj povem, da nobena kača nima res luknjaste kože, kakor se navadno govorí, ampak kačja koža je sostavljena, kakor sicer, iz usnjaste kože in iz poveršne kožice, samo to je, da pri lezečini usnjasta koža ni povsod enako debela in da ni gladka, ampak da je sèm ter tjè debeleja in da so ti debeleji deli na krajih zavihani tako, da postanejo gerbe, ki imajo podobo lusk, ki bi druga na drugi ležale kakor opeka na strehi. Ker se poveršna kožica tudi tako gúbi in je tam debeleja, kjer je una debeleja, in tam tanjša, kjer se una spogne z gerbe, je koža še bolj podobna, kakor da bi bila z luskami pokrita. Kače vselej kar s celo razsnějo previdljivo, brezbarvino poveršnjo kožo in sicer večkrat na leto, ko je poprej žival nekoliko bolehala; potem pa žrè zlo in kožo dobí svitlejši barve. Očes ne zakrivajo trepavnice, ampak le previdljiva kožica. Zato ima pa rujavo gadovo oko z zlato, svitlo punčico nekako steklenasto, neprijetno podobo. Res „ein frevel Gesicht“.

On je čez sredo najdebeleji, ona pa zadej za pleči.

(Dalje prih.)

Nekoliko od velike potrebe, da se slovenski jezik v uradnije vpelje.

(Dalje).

Zdaj pa presodimo še Matijevo reč. Od Matija je neka soseda veliko govorila in hotla je vediti, da je Matija oče. To Matija grize in peče, toraj gré eno nedeljo popoldne k tej sosedi v hišo in jo k vsi sreči samo domá najde. Matija se začne jeziti in kregati, da se v njo zakadí. Zdaj se rujeta in v kot za mizo spravita. Ker je bila pa miza na poti, ji ne more kaj dosti storiti, le tjè v kot za mizo jo je tišal, da je prav stokala, kar je neki sosed skozi okno vidil. Ko misli, da ima že dosti, jo spustí, gré iz hiše in ravno k svojemu zdaj omenjenemu sosedu pride in pravi: „Dosti sem ji dal, babi — sem jo tišal v kot — mislil sem, da jo umorim“.

Ravno tako in ravno to pride pred gosposko — in kako lahko se primeri, da uradnik, če ni popolnoma slovenščini kos, zapiše in te besede tako-le prevodi: „Ich drückte sie in den winkel hin in der absicht, sie zu ermorden“, ali pa: „Ich gedachte sie zu ermorden“ in kaj tacega. Zakaj besede: „Mislil sem, da bom na sejm šel in par volov kupil“ se dajo prevoditi: „Ich dachte auf den markt zu gehen und ein par ochsen zu kaufen“, in „mislil sem, da jo umorim“ pa: „ich dachte sie zu ermorden“. Kako hitro je tu kar kazen zapora na kake mesce ali leta, namesto na kake dní! Matija pa žene ni mislil umoriti, le vstrašil se je, ko je žena jela stokati in se mu nič braniti ni mogla, zato je mislil: O jej, ravno zdaj bo dušo spustila! Pa grozno se je razveselil, ko jo iz hiše pridši vidi okno odpreti in dobro zmerjati sliši. Zato je rekel: Zludej babo — sem mislil, da jo bom umoril.

Visokoučeni gospodje, ki sv. pismo po hebrejskem in gerškem izvirnem spisu in po latinski vulgati v slovenski jezik prevajate in se pri eni sami besedi po dva, tri dni

mudite in premišljujete, kako bi jo prav prevodili, poglejte, kako pa pri „fergerji“ hitro gré; komaj izpraševavec izusti, uradnik že narekva. Prepričani smo, da sodnijam ne more vse eno biti, če se kaka pomota primeri ali ne, in da pravici ni vse eno, ali kdo namesto dva dni v zaporu, ali pa več mescov v ječi tičí in na železen potonošter mermra? Al kako lahko se to zgodí, ako se ne uraduje v jeziku tistih, ki stojé pred sodbo!

Vzemimo pa, da je Matija od resnice, da ga je žena res očeta tega otroka obdolžila in razglasila, popolnoma prepričan in v hišo stopivši ženi reče: „Mati, zakaj ste govorili, da sem jaz oče tega otroka, ker nisem?“

Žena zaklepetá in pravi: „Merha, kaj si prišel se v mojo hišo kregat?“ — in se pri tej priči žena va-nj zakadí, da sta se začela kofeljati, pa jo je vendar on zmagal in dobro oknobal. Kako bote vi, ki ste zoper slovenski jezik v kancelijah, to v nemški jezik prevodili, če jih prav ne razumete? Kako bote prevodili te besede, ki jih za priče poklicani pred gosposko govoriti morejo, ki na vprašanje, kako ste vidili, odgovoré: „Vidil sem ga, ko je ponašal in hudoval se, pa s palico nad njim nosel?“ Beseda „drohen“ je premalo, „schlagen“ je preveč. Prevajajte, kakor hočete, izvirne besede ne dosežete. In če hočete, da vam kmet besede razloží, bote kmalo preveč, kmalo pa spet premalo slišali; znali bi dobiti tako razlago kakor na vprašanje: Kaj je marela? Odgovor: „Marela je kadar dež gré“. Veliko besed bi vam kmet laglje v djanji pokazal, ko z besedo razjasnil. Kdor tedaj hoče čisto vodo resnice piti, mora do studenca izvirne besede iti.

Iz izgledov se vidi, kako lahko nemški jezik v kancelijah krivice uzrokuje, nedolžnega tare in krivičnega izpustí, in nasledek tega je nezaupnost ljudstva do uradnikov. Pogosto se sliši glas med ljudstvom: „Gospôda z lumpi derží“.

Kadar je človeku se kaj zakrivšemu precej kazen odločena, ko je pervikrat izprašan in zaslišan, je že še. Zná pa tudi biti, da je uradnik slovenske besede tako v nemški jezik prevodil, da bi drug sodnik, ki izvirne besede slišal ni, namesto zatoženca le pregreška krivega spoznal, ga pa hudodelstva krivega obsodil; pa vendar ker mu je po slovenski izvirni besedi z domišlijo obujeni miselski svet še dobro v spominu, ga vendar nemški prevod ne moti, da bi ga po krivem obsodil, če je slovenščini dosti kos.

Naj gré pa zatoženec nazaj v zapor in čez kakih 8 tednov spet na izpraševanje, o koliko misel je med tem časom uradnik imel — ena misel prežene drugo iz spomina v pozabljenost, le tù in tam je še kak ostanek. In zdaj naj vzame pervo izpraševanje, toda v nemški jezik prevojeno v roke in izvirnega je pozabil, in naj se je primerilo, da ga je napčno prevodil, ga bo tudi napek tolmačil, in zatoženca napek sodil, če ima tudi vse postave v razumu in spominu, ne pa v bukvah.

V pojasnjenje tega naj služi to: Neki kmet pripoveduje, da je bil dvakrat pri spovedi, toda pervikrat ni opravil. „Ko v drugič k spovedi pridem — pravi — me gospod vprašajo, kdaj da sem predzadnjikrat pri spovedi bil in kakošne grehe od tiste spovedi storil? Jaz pa rečem — pravi nadalje: „Saj veste duhovni oče, kakošne; saj sem bil pri vas pri spovedi“. Gospod so pa rekli na to: Ljubi prijatel! jaz nisem vedil za tebe, da si na svetu, še manj pa morem vediti, kakošnih grehov si se zadnjikrat tukaj spovedoval. Zdaj pa — pravi — je bilo treba, da sem stare rečí še enkrat ponovil in razlagal, dasiravno težko.

Taka se godí tudi z uradnikom in zatožencom.

Zakaj da je preiskovanec v zaporu, uradnik vé sicer na pamet; vseh okoljšin pa, ktere hudobijo zatoženca povikšujejo ali pa zmanjšujejo, uradnik ne more na pamet vediti, če bi imel tudi angeljsk spomin. Zato jih ima na belem papirji s černilom zapisane, toda v nemškem jeziku. Pa godí se mu lahko kakor uradniku s Koritnikovo deklo, ki ji besede: „Otroka sem s senom pokrila in na to sem se vsedla“, prevodi: „Das kind habe ich mit heu bedeckt und mich auf dasselbe gesetzt“. Pa ker mu v pervem zaslišanji beseda „na to“ še v ušesih doní, ji pervikrat vendar še bere, da se je na to, ne pa na-nj vsedla, kar mu dekla tudi poterdi; čez kakih sedem tednov ji le tolmači, da se je na-nj vsedla, ker beseda „na to“ mu je šla iz spomina, in po prevodu le še najti more, da se je na-nj vsedla. In ker dekla ne poterdi (kako bi to tudi poterdila?) ajdi spet v luknjo. Uradnik kolne: „Der bauer ist eine verfluchte rasse vom volke“; kmet pa: „Gospôda je vsa hudičeva“. Lejte take nasledke!

Godi se uradniku, ko zakonskemu možu, ki par volov na sejm žene in jih dobro prodá. Nato se snide s sestro svoje žene in se ž njo pomenkova. Ker pa vidi, da ima sestra njegove žene lepo ruto okoli vratú, si zmisli in pravi: Jaz moram tudi svoji stari tako ruto kupiti, ker mi je vole tako dobro uredovala. Ker si pa možki ne razumejo, kaj je ženskim očem všeč, mora sestra kmetove žene ruto izbrati in kupiti, ktere pa kmet ne pogleda dosti ter jo spravi. Ker pa ponoči kasno domú pride, svoji ženi ruto pokaže, ki jo žena pri berleči luči ogleduje in ji močno dopade. Ker je pa njegovi stari ruta močno všeč, zato jo mož tudi sam pri berleči luči pregleduje. Pa ubogi revež! če hočeš vediti, kako lepo ruto si svoji stari kupil, jo pri belem dnevu in lepem solncu poglej, berleča lampica ti lepote rute ne pokaže. Uradnik pa, če hoče gerdobo djanja svojega preiskovanca in okoljšine, ki jo povekšajo ali zmanjšujejo, viditi, jo mora pri luči izvirne besede pregledati in presoditi, ne pa pri berleči luči prevoda: Kdor hoče čisto vodo resnice piti, mora do studenca izvirne besede iti.

(Dalje sledí.)

Slovenci, Nemci pa Avstrija.

Kdor nekoliko primeri stanje slovenskega ljudstva s drugimi izobraženimi narodi, mora valje spoznati, kako deleč smo mi Slovenci zaostali v vsakem oziru. Pa geslo sedanjega časa se glasi „Naprej“ in vreteno, okoli kterega se vse suče, je ideja národnosti. Ta silni duh sedanjega časa terka mogočno tudi na naše vrata slovenske; on tudi nas vabi in kliče na polje narodne omike, narodnega razvitja; ostro nas opominja in svari, da ne bi nemarno zaspali zlatega časa sedaj, ko se vse okoli nas pomika, prizadeva in trudi za boljo prihodnost. Kdor zamudí, — pravi naš pregovor — mu ostanejo kostí. Oj stokrat žalostno bi bilo, ako bi mi Slovenci ta glas preslišali in za boljo bodočnost ne skerbeli, ker ravno mi smo dosle največji siromaki bili.

„Resnica sicer očí kolje“, al vendar tudi „beseda ni konj“; ako bi rekel, ne posekel. Če ne bomo sedaj govorili, ko nam je solnce ravnopravnosti prisvetilo, kdaj pa bomo. Ako bi zmirom in zmirom svoje kervave rane zakrivali, se ne bi nikdar zaceliti dale. — Pa naj nikar nihče ne reče: „O, pa že spet to neumno pričkanje in ščevanje zavoljo jezika“, vedite, da ravno ta pravda je za nas „Lebensfrage“; iz nje nam bo prizviralo življenje ali pa smert; ona zasluži toraj vso pozornost našo. Národni jezik je jedro, je sredotočje, je perva „conditio sine qua non“ za omiko in izobraženje vsakega naroda, toraj tudi slovenskega.

Ako pa kar na debelo povemo to, kar mi mislimo, nam se ne sme zameriti, ker le predobro poznamo naše nasprotnike, da se ž njimi nič ne opravi, ako se jim krepko na perste ne stopi. Zatega voljo brez zamere! Mi smo „inimici causae“, ostanemo pa „amici personae“.

Tudi se ni bati, da bi mi Slovenci čez ojnice stopili in od ljubezni do svoje slovenščine oslepljeni mejo dostojnosti prekoračili, ktero smo dolžni drugim sosednim narodom, zakaj zgodovina vesvoljnega slovenskega naroda priča,

da so Slovenci zmiraj raji sami krivico terpeli, kakor da bi jo drugim delali. Oni niso bili nikdar volčje nature, kakor njihovi sosedje, ampak jagnjetove; jagnje pa se ne more čez noč v volka spremeniti.

Da se pa včasi tudi jagnje braniti začne, kadar mu dodija, kdo mu bo to zameril? Kdo bo tudi nam zameril, ako smo se sedaj, hvala Bogú, vendar že toliko zaveli, da smo si začeli braniti svoje proso. Pravi Božji volki bi mi bili, ako bi sedaj na noge ne stopili in ne zahtevali svojih pravic, ko se enakopravnost vsem narodom avstrijanskim obeča ali deli. Da bi pa mi drugim narodom pravice kratili, za ktere se sami poganjamo, tega Bog varuj! Naša beseda je „vsakemu svoje“; mi nočemo biti nevošljivci; kar je nam ljubo, to tudi drugim privoščimo, ker dobro spoznamo, da samo na temelju enakopravnosti je mogoče „brüderliche Coexistenz“ za različne narode; le na tej podlagi morejo lepo napredovati in čversto se razvijati. Lep primer nam daja srečna švajcarska zemlja, v kteri živijo Nemci, Talijani in Francozi vsi skupaj, pa ne pometajo eden z drugim, ampak pusti se vsakemu svoje.

Pomislimo pa, kako se je pri nas godilo in kako se še godí. Naša nemška in ponemčena gospôda si je v glavo vbila, da je njena slavna naloga, nemški jezik in nemško kulturo vse do sinjega morja razprostraniti; vse druge narodne življe so deržali ti odpadniki za mertvo tvarino, ktero bo še le nemški element oživil in počlovečil. Nemčijo so eni častili za edinozveličavno od časov sv. Cirila in Metoda do današnjega dné. Mi dajemo vso čast in hvalo nemški omiki; ona je visoko stopnjo dosegla med narodi evropejskimi; iz nje kakor iz mnoge druge se moremo tudi mi mnogo lepega učiti. Nemške visoke izobraženosti, njihovih lepih umetnij in znanost velekrasnega jezika Göthe-ovega in Schiller-jevega tudi noben pravi Slovenec ne sovraži, marveč mi vsi ga visoko cenimo, morda še preveč.

Nobene hvale pa ne zaslužijo Nemškutarji med nami. Ako so oni nas kaj učili in izobraževali, so delali to tako narobe, kakor oni, ki je s svedrom kravo derl. — Vsa omika francozka, talijanska in nemška je prizvirala od starih Gerkov in Rimljanov; vendar ni še nikomur na um prišlo, da bi se morali Nemci in Francozi pogerčiti in polatinčiti, da bi se svojega barbarstva znebili, ampak Francoz je ostal Francoz in Nemec je ostal Nemec, pa ne več sirov in zabit, ampak omikan in izobražen. Naša nemška propaganda je pa vse drugačne „Tugendmittel“ iznašla. „Svojo narodnost je treba izsleči, svoj materinski jezik hlapcom, deklam in pastirjem prepustiti, sebi pa drugega tujega preskerbeti, potle še le bomo postali ljudem podobni“, tako so oni modrovali in še modrujejo. Vprašam, kaj niso taki ljudje podobni na las onim modrijanom, ki so bili hišo brez okenj naredili, potle so pa v vrečah svitlobo va-njo nosili? In taki možje, neprijatli a priori naše narodnosti in našega jezika so se od starodavnih časov v naši hiši pri bogati mizi gostili, domači sinovi pa so morali drobtine poberati, ako niso sami izdajavci postali, svoje narodnosti, v ktero jih je Bog postavil, zatajili in se njim pridružili. Kdor se je izneveril svojemu rodu in Nemčarom se pridružil, temu so kmali tičice pele in rožice cvetéle, in takih se ni nikdar manjkalo, — sreča jim zaspala! Zakaj na vrat na nos so se potem ponemčevanja lotili; jezero let in še več so dregali v našo narodnost. Da! še naših mest, vasí, gorá in rek niso pri miru pustili — nemški naši uradniki in ponemčene naše kukovice so nemške imena skovali za-nje, ker njihov žlahni ježiček ni mogel ali pa ni hotel izgovarjati naših domačih imen, ktere nam je ljubi Bog dal ravno tako, kakor Nemcom nemške. Pa kar se njim lepo vidi, to nam sramoto in kvar dela. Te vcepljene nemške imena so namreč za nas gnjile jagode na lepem grozdu slovenskem, ktere še svoje zdrave sosede habijo in kužijo.

Kaj pa cirilica? Oh, duša me bolí in serce mi plače vselej tuge in žalosti, kadar se le spomnim naše svete cirilice. Oj, Slovenci predragi! mi smo bili lepo začeli. Kadar so sosedni narodi, bi rekel, še v mišji dlaki bili, ko njihova domača književnost še spočeta ni bila, je nam ljubeznjivi Bog poslal žarko solnce svitlega dné po naših svetih apostolih Cirilu in Metodu. Naše ime je Slava, naš porod je bil Slava, ali žalibože, naša rast ni bila Slava, kajti cirilico in ž njo vso našo srečo dušno in telesno je zavist nemška iz dežele iztirala, da ni bilo ostalo od nje ne sledú ne tira; še ime se je bilo zgubilo. Več ko 600 let so potem naši prededi ostali brez vse dušne hrane. Prišli smo bili s konja na osla, ker nismo imeli niti katekizma, niti evangelija, niti sv. pisma; v našem jeziku se ni nič pisalo, nič bralo, nič učilo, — on je ležal „v zemljo zakopan talent“. Še le verske homatije Lutrove so ga bile sopet na dan spravile. Luter Martin je namreč oče sedanje književne nemščine; njemu se imamo tudi posredno zahvaliti, da se je naša slovenščina prebudila iz šeststoletnega spanja. Lutrovo krivoverstvo se je bilo vendar kmali iz dežele iztiralo, njegovega jezika pa se naša inteligencija oberočke poprijela, njega ona ljubi, njeguje in v zvezde kuje še dandanašnji, novoizbujena slovenščina pa, naš mili materinski jezik, je ostal zapuščen, ko zerno, ktero pade na terde tla, pa od mraza in suše konec jemlje. Začele so se šole zidati, pa kaj so bile, vas prosim, vse šole? nič druzega ko nemške „Pflanzanstalten“! Ako se je kako dete prederznilo v svojem maternem jeziku kaj spregovoriti, je moralo — exempla sunt odiosa — nositi „den windischen Esel“ in Bog vé vse kaj. — Prišlo je leto 1843, rojstno leto naših „Novic“ — nova dôba za slovenščino. „Novice“ so kmali vpeljale sedanji Gajev pravopis, kteri je vse polno krivopisov: Dajnčico, Metelčico, Bohoričico, hervaške in dalmatinske krivopise spodrinil in skora vse katoliške Slovence pod en klobuk spravil. Vendar neki ljudje še dandanašnji mertvih pri miru ne pusté; oni se deržé pokojne Bohoričice terdovratno ko judje starega zakona. Drugi judeži pa, ki nočejo biti „Freunde des Rückschrittes“ se še dandanes spakujejo, in na vse miljene viže napenjajo, kako bi svoje in svojih rojakov slovenske priimke opilili in zasukali, da se ne bi nemška ali talijanska usta, uha in oka nad njim pohujšale.

Čudno je vendar, da teh gospodov nič ne spreoberne. Dandanašnji, ko je narodno čutje tako silnomogočen faktor postalo, bi vendar enkrat že plajšč po vetru obernili, in se spoznali pred celim svetom za to kar so; pa ne, oni ostanejo terdokorni staroverci, se nečejo nikakor ločiti od tujega perja in mislijo, da bi tudi za vse Slovence najbolje bilo, ako bi posnemali ponemčene Korošce in Štajarce, se pohrastili in tako „sauber“ ljudje postali. Da smo sedaj tako malo čislani, pravijo oni, izvira od tod, ker smo terdi Slovenci. Le pustimo naše slovenstvo, kterega nihče nič ne obrajta, ločimo se od svojih napol divjih bratov Slovanov, zakaj od njih se bomo malo lepega navaditi mogli. Če bi se pa ponemčili, pravijo, bi se pridružili silno mogočnemu, učenemu in slavnemu nemškemu narodu; široke vrata bi se nam odperle do vseh učenost in znanost; nastopila bi za nas zlata doba.

Naj bi vendar taki modrijani pomislili, da ima vsak narod pravico do svojega obstanka in do svojega razvitka in da le v tem more tečno napredovati. Sama Božja previdnost je mnogotere različne narode ustanovila, kdor se toraj temu ustavlja, se punta zoper Božje naredbe in zoper naturne postave. Ah, gorjé narodu, ki pride takim metamorfozirovcom v roke. Če bi mogel narod svojo narodnost zavreči in tuje se poprijeti tako lahko kakor se suknja sleče in frak obleče, naj bi že bilo, al cel narod se ne dá nikakor tako lahko v drugega prestvariti in sam sebe umoriti. Sama natura se protivi zoper tako nenaravno početje. Rod za rodom hira na duši in na telesu; več sto let preteče, preden se nazadnje v kaj kilovega, polutanskega spremeni. Duševna hrana, ktera se mu ponuja, se ga ne

prime, mu ne tekne, ampak v želodcu mu obleži in mu grize počasi nit življenja. (Dal. sl.)

Ali je ob Kolpi še kje navada rakom žvižgati?

Odgovor na vprašanje.

Pisavec sledečih verst ni ravno na Vinici, kjer po Valvazorjevi terdbi rakom žvižgajo, vendar ni predeleč od ondot; biva sedaj ob bregu Kolpe in je sosed Vinčakom, pa cele štiri leta ni ne enkrat čul, da bi se kje rakom žvižgalo. Bil je pisavec teh verstic tudi že več potov na Vinici, pa ni bilo ne duha ne sluha o tem. Uprašal sem nalaš človeka, ki je na Vinici domá, ali ondi res rakom žvižgajo, kadar jih lovijo; nasmeja se mi in zaterdi, da ni nikdar o tej reči kaj čul. Valvazorjeva pravlica, da se rakom žvižga, je tedaj ravno tako prazna, kakor ona, da na Notranjskem krog Cerknice hudič polhe pase. Mogoče, da je kdo kaj tacega v šali govoril, in Valvazor, ki je marsiktero kvanto pobral, je verjel tudi to. Znal bi vam, dragi bravci, od druzih rakov kaj povedati, ki pogostoma na Kolpi prihajajo. Ti pa so keršeni, se ne lovijo na žvižgo, ampak na cvenk in poliček; šipavnice imajo take hude, da našim brežanom meso do kosti poščipljejo; so prav prederzni in nehvaležni; ko v kakem kraji, kjer je gospodar čez mero dober in poterpežljiv, dobijo kapljico dobrega vinca, odlazijo rudeči, ko kuhani raki. In — v zahvalo dosti potov one, ki so ž njimi pri obedu sedeli in kako resnično, dasiravno ostro izustili, na dalječ krog raznašajo. Privadili so se pa tako po naših pečinah in sterminah, da jih je kaj težko odpraviti, celó nemogoče je, se jih znebiti. Kakošnega plemena so ti raki, naj bravci sami ugibujejo.

J. Z . . . . . n.

Dopisi.

Na Dunaji 20. januarja. C. — Ktere politike naj se Slovenci deržimo gledé na notranjo uredbo našega cesarstva? Najpred bodi nam sveto ustavno s cesarskim diplomom od 20. oktobra p. l. dano pismo in Bog ukrepi in razsvetli visoko cesarsko vladarstvo v ohrambo edine, mogočne in vsem narodom enako pravične Avstrije, da bi vkljub vsem nasprotnim prizadevam Magjarjev od njega kar za las ne odstopilo! Toraj deželni zbori za domače rečí, deržavni zbori iz nemško-slovanskih deželnih zborov za rečí nemško-slovanskim deželam občne, in zadnjič občno deržavni zbor za celo cesarstvo z Ogri vred. Na vseh teh zborih — razun koroškega in štajarskega — nam se v narodnih rečeh ni treba velike krivice bati, pa tudi koroški in štajarski Nemci, če Bog dá, nam ne bodo hotli v sedanjih časih občnega izobraženja skaze delati. — Če bi se pa tudi cesarski diplom imel spremeniti, kakor se nekteri dunajski časniki že derznejo svetovati, mogoče je dvoje; namreč ali popustiti nemško-slovanski deržavni zbor in na njegovo mesto po neposrednjih volitvah sklicati po vseh nemško-slovanskih deželah zedinjeni zbor na Dunaji, ki bi bil, kakor pravijo, ogersko-erdeljsko-hervaškemu zboru v Peštu kos, ali pa razdeliti vse dežele ta stran Litave reke na tri ali štiri kose, kterih vsak bi imel po en deželni zbor, namreč: poljsko-rusinske dežele z Bukovino; dežele češke krone (Česko, Moravsko in Sleško), tako rekoče nemške dežele od Tirola tjè do morja jadranskega in zadnjič morebiti še čisto laške dežele. Ktero izmed obojega hočemo mi Slovenci poprijeti? Naši bratje Čehi, kterim bi zadnja uredba ugodnejša bila, naj nam ne zamerijo, da nas živa skerb za našo narodnost sili očitno povzdigniti glas svoj za zedinjeni zbor iz vseh nemško-slovanskih dežel na Dunaji, ker na tem je slovanska večina nedvomljiva; nasproti pa bi mi Slovenci v zboru notranje, dolnje in gornje Avstrije s Salcburgom in Tirolom še čerhniti ne smeli. Ta predel bi se sploh imenoval „Deutsch-Oesterreich“ in Slovenci bi čisto zginili iz očitnega pozorišča. Toda še enkrat bodi rečeno: ni treba ne enega, ne drugega, temuč cesarski diplom naj se na vse strani odkrito in resnično izpelje, in Bog bode blagoslovil Avstrijo.

Iz Kastva v Istri 18. jan. F. R. — Nedavno sem bral v talijanskem časniku „Sferza“ dopis iz Dalmacije, spisan od nekega prenapetega Talijana. Revše se napenja kakor Ezopova žaba, reglja in naskakuje Zagreb in vse Horvate, ker si Dalmacijo pridružiti želijo. Silno nagovarja Dalmatinec zoperstaviti se združenju, rekši: da se iz Zagreba nimajo Dalmatinci nič dobrega nadjati, izobraženosti ne, obertnosti ne, blagonosnih postav tudi ne. Vpraša nadalje strastni dopisnik Horvate: „Kdo vam je dal pravico, Dalmacijo za svojo spoznati, morebiti zgodovina? To so le vaše domišljije!“ — Da je pa dopisnik ragljač brez logične doslednosti, sam dokaže, ko pravi: „Enak nam je jezik s Horvati, vsi smo enega roda, vsi smo Slaveni; al vsakemu je znano, kako revno, siromašno je dalmatinsko Ilirstvo, nasproti pa kako lepo napreduje dalmatinsko Talijanstvo, dasiravno „vrinjeno“, al več sto let srečno gospodovajoče; moralna smert bi objela domovino (Dalmacijo), ako bi se tù počelo spodkopavati talijanstvo!“ — Ker ste Dalmatinska in Istra dve nesrečne sestrici, vprašam dopisnika Talijana: Kdo nek je kriv, da je pri nas ilirstvo zaostalo in za toliko osiromašelo, da se ga sramujete? Slak talijanstva je tega kriv, in gerdo je, da se posmehujete revežem ravno po vas vpadšim v tako siromaštvo. Al dosti nam je, da sami spoznate, da ste le prišlici na zemlji slavenski. Kako da se nočete od nas slavenskega jezika učiti, od nas pa terjate talijanski jezik, ako hočemo biti izobraženi? Znaš li dopisnik dalmatinski, zakaj ne strašiš s svojo propagando Zagreba? To sam poveš rekoč: „Da Zagreb vse nehorvaško preganja!“ Al tudi o tem se motiš, ker Zagreb le pravično reč zahteva: kdor hoče domač kruh jesti, mora tudi domač jezik znati, — ne preganja pa nobenega poštenega človeka iz svojega naročja. Vadite se tedaj med nami našega jezika in ne mislite, da vam bo vedno nepotreben! Hvalite se Talijani, da ste nam vpeljali vso izobraženost; al dokažite nam, da ste nam prinesli srečo, blagor, obertnost, rokodelstvo, poljodelstvo, mornarstvo, in gotovo vam bomo hvaležni. Niso li Iliri že davno pred vami mornarili? Koliko je v Istri poljodelstvo in vse drugo po vas na bolje prišlo? Mnogo smo pa ravno po vas zgubili. Siromašni ostanki so svedok našinstva! V mnogih cerkvah primorske Istre med Talijani se še vedno ilirski pojó evangeli in beríla. Smo li mi to vpeljali v talijanske cerkve, ali so se oni poslužili našega kerstilnega kamna? Smo li mi prekovali talijanske mestne imena v ilirske, kakor na pr. Pedena v Pičan, Pisino v Pazin, Albona v Labin, Cittanova v Novigrad, Villanova v Novavas, Verteneglio (pod beneško republiko Ortononegro) v Čeraivert, Rozzo v Roč, Portole v Operto, Muggia v Mile, Lonche v Loka, Parenzo v Porečje itd.?? Mi nismo imeli nikdar in nikjer takih nakoval ne takih kovačev. Ker sem ravno govoril o Porečji (Parenco), naj dostavim: da ravno tù, kjer se hlinijo za najhuje Talijane, ravno tù so slavni škof dr. Juri Dobrila za potrebno spoznali ter premodro zapovedali, da imajo vsi duhovni ilirski jezik znati, in sami so počeli v neki podružnici keršanski nauk ilirski učiti, in dosti poslušavcov so imeli. Slava takemu rodoljubu! — Najčisteje se je ohranilo ilirstvo v nekdanji teržaški in v oddelku nekdanje pulske (Pola) škofije, to je, v Liburnii. Da se je v teržaški škofiji od leta 1831 do današnjega dne za slovenske šole tudi mnogo storilo v težkih okoljšinah, je jasno ko ribje okó. Zato čast našim slavnim cerkvenim predstojnikom, ki znajo ladjico premodro voziti, varno ogibaje se talijanske kakor slavenske morske pečine. Al današnji silni čas ne zahteva od nas samo vpeljavati vse koristno med naš narod in najdeno na bolje spravljati, temveč tudi zgubljeno verno iskati

in nikakor strašiti se na težki in spolzki poti. S tem, kar sem napisal, ne mislim nobenega psovati ali sovražtva kuhati, ampak samo zato pišem, da bi zgubljeno našli. Ako dalmatinski Talijani pri združenji Dalmacije s Horvaško govorijo o nekem „otajnem“ druženji (unione misteriosa), jim moramo povedati, da Dalmacija in Istra ste sestrici slavenske, da tedaj nikdar talijanske ne bote; ker zgodovina nam je porok, da se narod malokterikrat popolnoma zatare. Sekajo se sicer z nemilo sekiro drevesu veje, pade tudi deblo, ali korenine v svoji zemlji vedno nove kalí poganjajo.

Od štajarsko-horvaške meje 18. jan. C—v. — Menda ne bo predolgo terpelo, da se bojo sklicali deželni zbori, za vsako deželo sila važni. Treba je že zdaj premišljevati, ktere možé bomo volili za ta imenitni posel, nikdar pa ne prezreti perve potrebe, da naj bodo naši poslanci domači ljudje, ki poznajo skeleče rane naroda našega, pa ne taki gospodje, ki čeravno so sicer spoštovani možaki, pa so nasprotniki národnih teženj, pa tudi taki ne, kterim ni za drugo mar, kakor jalova čast in ime izbornika. Čudil sem se unikrat in nisem se mogel prečuditi, kako more kdo priporočati v deržavni zbor takega gospoda, ki naročuje za kavarno slatinsko časopise vseh narečij razun slovanskih. Še „Narodnih novin“ ni privošil Horvatom, tem manje Slovencom „Novice“, za ktere še menda ne vé, da izhajajo. Nismo vsi za vse!

Od kranjsko-hrvatske meje 18. jan. A. T-k. — Čitasmo u „Novicah“, da su naša brata Kranjci (Slovenci) nevoljni verhu toga, što se kod nas š njimi tobuž „van s Kranjci“ ovako neuredno postupa: dočim oni svojoj bratji Jugoslavenskoj vesele zdravice nazivlju. Ovo nas je mnenje veoma neugodno dirnulo, jer bratja naša Kranjci nedvojbeno mogu biti uvěreni v našoj iskrenosti i vrloj nadi, koju jedan napram drugom gojimo, te neće sličnim basnam nikakve važnosti pružati. Da jim pako razložimo značenje „van s Kranjci“, moramo odkritoserćno kazati, da se hoče time poslužiti protiv svim onim urednikom, koji, kako je na žalost našu i sve srodne nam bratje obče poznato, zatiravahu najsvetije blago naše — našu narodnost, naš jezik i naše sve — i koji město da bi nam takovo, i kad bi jim moguče bilo, podupirali, uprav su se protivno ponašali; da nam se to za zlo primiti nemore, oslanjamo se na zrelo presudjenje svakog poštenog rodoljuba. Bratji pako našoj Kranjcom lěpo zahvaljujemo, na čestitih zdravicah, koje, daj Bože! radostno nam uspěle na onaj blagi razvitak, štom bi po pravu svoje město i dostojanstvo zauzimati imao — i kog nam redovito nitko utamaniti imao nebi do nas samih. Zato bratja Sloveni! jedina nam je pomoč, da si medjusobno jedan drugomu nesamo dobro želimo, već i takovo čmom pokažemo, i da se u istinu ljubimo. Ako to odvažno nastojimo, učverstjen će biti napredak naše budućnosti — protivnost će nam pako uzdrmati i razoriti do pojedine još kamena temeljah.

Jedan Hrvat za sve.

Od Kolpe 15. jan. J. Z.....n. Naj tudi jez nekaj omenim, kar ne bo pervi pot rečeno pa tudi ne zadnjikrat. Mnogokrat sem že v „Novicah“ bral, kako dobro in pravo bi bilo vpeljati slovenski jezik v kancelije in šole. To bi mogli tudi cesarski uradniki dobro znati. Pa kaj hočemo, da prejšni minister notranjih oprav Goľuhovski to, kar je okrajnim gosposkam v Galicii tako živo priporočal, da imajo ljudstvu dopisovati v domačem jeziku, je vergel v drugih deželah pod klop! Ali tako ravnanje ni v resnici enostransko, da gospóski na Slovenskem ni zinul besedice o tem? V silni žalosti, ki tare vsakega človeka, kteri ima serce do svojega rodú, vam morem tudi veselo novičico povedati, da je vendar v naši okrajni saj en rodoljuben mož, gosp. K...., c. kr. adjunkt in sodnik, ki pisma pošilja ljudém v slovenskem jeziku. Lep izgled druzim uradnikom ravno te okrajne, ki se deržijo starega kopita, ki dela zmešnjave čez zmešnjave, kar hočem pojasniti s sledečim izgledom. Ni davnej, ko dobí zapuščena udova pisanje od gosposke v nemškem jeziku, ktero ji ondotni pervi svetovavec tako iztolmači, da ima priti ta in ta dan v Č—. Vreme je bilo neprijetno in pot gerda. Stara mati udova gré do gori omenjene gospóske, v tem pa pride ravno tisti dan uradnik od ondot, da popiše in ceni, kar vrednega najde pri četertini zemlje. Ako bi bilo pisanje poslano v domačem jeziku, bi ne bila stara babica težavne poti zastonj storila. V ptujem jeziku pisariti in potem po kakem nerodnem tolmaču besede razkladati, napravi veliko zmešnjav, dosti potov in prizadene svetu pravde. Tolmači kmetu, ko sam prav ne umeš, debelo te bo gledal in z glavo majaje odšel. — Kar domači jezik zadeva v ljudskih šolah krog, ne morem dosti dvomiti, ker se ne zabavljam s šolskimi rečmi. Spomnim se pa, ko sem bil pri celolétni skušnji bližnjega soseda, da ste bile ondi dve tretjini učencov nemške kervi in tretjina slovenske, in da se je z zadnjimi prav po mačehovsko ravnalo. Keršanski nauk smo se učili v domačem jeziku brati, brati pa, če se ne motim, kaj malo, računiti celó nič. Kaj mislite o taki šoli, kjer še od lanskega leta na deski stojí nemški predpis; slovenskega ne zapaziš! Vidil sem tudi v naši okolici šolsko poslopje, da se Bogú usmili! Odzunaj je še nekaj; ko pa stopiš noter, Bog pomagaj! Stoli so zares novi, peč pa taka, da je joj; al kaj še to, ko bi le kaj grela, — tudi derv ni, in okno je s papirjem zakerpano. Boljši je pod milim nebom, kakor v taki šoli, — se vsaj človek na gorkoto ne zanaša. — V taki šoli uči, kar ti je drago, se bo le malo prijelo mladine; kako te hoče zmerznjena deca pazno poslušati! Kdo da je tega kriv, bodo vikši od mene bolje znali, ki se trudijo za zboljšanje šol. Dolžnost mi je, jih opomniti napake. — Toliko danes od hervaške meje. Naj si misli vsak, kar hoče. Resnica se ne sme zamolčati, ako hočemo, da pridemo na bolje.

Iz Krašnje 18. jan. V. — Pravica in resnica v družbi s keršansko ljubeznijo je troje neprecenljivih in kar potrebnih voditeljic na poti skoz časno življenje. Kdor se teh voditeljic derží, ta ne zaíde ne na desno, ne na levo, ter gré in koráči naravnost naprej po pravi, edino pravi poti zaresne keršanske spoštenosti. Ti trojici bi imeli med drugimi tudi vsi časniki služiti, ker le pod njenim vodstvom je mogoče se poganjati nepostransko za pravi blagor narodov in deržav. Kdor je prijatel pravice in resnice in obema pod vodstvom ljubezni in sicer keršanske ljubezni v besedi in djanju neprestrašeno služi, ta streže cesarju in narodom, streže vladi in deržavanom; ta pospešuje blagostanje deržave cele, in slednji, kdor dobro hoče narodom in deržavi, toraj ljudstvom in cesarju, bo hvalo vedel takemu početju. Bodi pa krivičen tako ali tako do enega ali druzega naroda; spletaj ali poberaj laži in slepari ž njimi tiste, ki so na čelu vlade, ali pa priklanjaj se ko sužnik in zamolčuj resnico v strahu pred mogočnimi in ugasni v sebi ljubezen keršansko, in pripomogel boš homatijam brezštevilnim. Pač bi ne bilo zdanjih čudnih homatij, ako bi ne bila gospodovala namest pravice krivica, namest resnice laž, namest ljubezni sovraštvo, namest sloge nesloga, namest poguma obupnost, namest zvestobe nezvestoba in zvijača; pač bi jih ne bilo! Časniki nemškutarski, ki nosijo zvonec po svetu, so veliko veliko tega krivi, da Avstrija ne pride do toliko zaželjenega mirú in toliko potrebne sloge. Namesto da bi vedili, da tudi 16 milijonov Slovanov, ki jih šteje naše cesarstvo, grejo v vsem njih pravice, so jih zatajevali skoz in skoz in le propagando delali za nemštvo. In dandanašnji je taka! Brez pravice, resnice in ljubezni keršanske pitajo avstrijanske Slovane s „verschlossene Nationalitäten“ in Serbe psujejo s „serbische Politiker und ihre Spannferkel“! In psujejo jih taki „veliki“ časnikarji, ki so že večkrat očitno pokazali, da iz geografije avstrijanskih dežel še toliko ne vejo kot učenec nižje gimnazije. Hlapci brezvestne birokratične stranke le „das harmlose

deutsche Element“ po vseh slovanskih krajih razprostirajo in zadušujejo pravice vsake druge národnosti popolnoma. In če Slovani se potegujemo za svoje pravice, nas napadajo berž jastrobi dvojnega plemena, eni, ki nas pitajo s „panslavisti“, drugi pa, ki upijejo: „tiho, tiho zdaj“! „die dummen Slawen werden wieder alles verderben!“ Kaj bomo „verderben“, ako mi še zraven tega terjamo kos kruha, ko vi vpijete za „pečenko svobode“? Kaj mislite, da je naš kruh, ki ga potrebujemo, vaši pečenki nasproti? Nikdar ne! Al poznamo Vas, ki nam kličete svoj „tiho! tiho“, da ste nam volkovi v jagnjičnem kožuhu. In kaj želimo? Kaj prosimo? Dosti manj, kar Nemci in Lahi od nekdaj neprikrateno imajo, in kar so Madjari in Horvatje ravno kar zopet dobili, česar pa mi, posebno Slovenci in Rumeni, še zmiraj nimamo, in kar toraj še zmiraj pričakujemo, dasiravno bi imeli po pravici že dolgo imeti. Omenil bi še rad o potrebi slovenskega političnega časnika — pa kaj, ker bi mogel marsikako grenjko povedati.

S Cerknice 18. jan. ⁂ — V mojem dopisu 4. t. m. je bila nepovoljna pomota. Besede v peti versti: Iz tega namena itd. se namreč nazirajo na pervi, ne pa na drugi stavek onega spisa, ker gosp. okrajni poglavar je bil poklical 3. dan t. m. tukajšnje županstva: „behufs einer Vorbesprechung in Bezug auf die neuen Wahlen für die Gemeindevertretungen“ v Planino, in pri tej priliki so govorili in prosili pričujoči za zedinjenje ondi imenovanih občin. Toliko v popravilo in dopolnilo tistega spisa.

Iz Ljubljane 20. jan. Drage „Novice“! Ker vidimo iz vaših spisov, da sme človek vendar spet za pravico očitno se oglasiti, kar smo deset let milo pogrešali, naznanite svetu, da se saj eno celó na Dunaj bo slišalo, dve vprašanji. Pervo: kako je to, da se mora na šentpeterski šrangi od vsakega konja še zmiraj tolikšna cestnína (mavta) plačevati, kakor takrat, ko je cesta v Zalog še vélika cesarska cesta bila? To je preočitna krivica, da bi kmetje, kteri morajo zdaj cesto sami delati, po pravici in očitno ne mermrali! Že večkrat so prosile soseske za odpravo te nadloge in že dva c. k. kantonska predstojnika sta se po sl. deželnem poglavarstvu potegnila za to odpravo; al še zmiraj morajo kmetje cesto delati in cestnino plačevati, ker — še zmiraj ta reč ni rešena. Naj bi gospodje na Dunaji, kjer ta reč že tako dolgo leží, pomislili, da taka napaka pripravlja c. k. kantonske predstojnike v velike zadrege: kako morejo dotičnim sosesčanom zapovedovati, naj cesto popravljajo, pozimi v velikem snegu potrebno gaz delajo, ako morajo cestnino plačevati, kakor na cesarski cesti, kjer na deržavne stroške ceste popravljajo, ob snegu široke gazí delajo itd.! Drugo vprašanje je to: Zakaj od lanske jeseni služabnik dacnega štantmana, ki zunaj Koliseuma na straži stojí zavolj derv al druzega blaga, ki se zunaj mestne meje prodá, nima več pravice derv ogledati in izpeljivnih listov sprejemati, ampak da voznik mora derva na šiškarsko šrango peljati, in ko je po ogledu voza in derv list oddal (kjer pa se mu ni dac povernil in ga mora drugod iskati) zopet v koliseum, kjer je že pred bil, nazaj tirati in tako čisto nepotrebno pot delati, kar do letošnje jeseni nikoli ni bilo. V velikem snegu, ko voznik seženj derv z enim konjem pelje in komaj po dobri cesti zmaguje, še na šrangi oberniti ne more, zlasti pa ob teržnih dnevih še prostora nima, ko po več voz na šrangi stojí in odrešenja čaka. Ali se ne pravi to ljudí in živino nalašč terpinčiti, jezo delati in čas tratiti? Če pri koliseumu postavljen služabnik ni zaupljiv, naj gré rakom žvižgat in namesto njega naj se postavi drug pošten človek; ljudém pa naj se po nepotrebnem ne delajo sitnosti! To povemo očitno gosp. dacnemu štantmanu, ker morebiti ne vé, da so ljudje zatega voljo zlo nevoljni.

Iz Ljubljane. Poslednji mestni zbor je sklenil, da volitve novih mestnih odbornikov se bojo začele 21. dan prihodnjega mesca februarja in sicer tako, da volivci 3. volitne verste bojo volili 21. dan februarja; za predsednika te volitne komisije je izvoljen dr. Bleiweis; — 25. februarja bojo volili volivci 2. volitne verste; predsednik tej komisii bo gosp. tergovec A. Krišper; volivci 1. volitne verste pa bojo volili 1. dan sušca; predsednik tej komisii bo gosp. dr. N. Recher. Dotični oglas z imenikom vseh Ljubljančanov, ki imajo pravico voliti in izvoljeni biti, bo magistrat, berž ko bojo imena natisnjene, vsem volivcom na dom poslal. Vsak se vé da ima pravico voliti, kogar sam hoče; ker pa volitev ne veljá, če izvoljeni ne dobí čez polovico glasov (po številu volivcov), je treba, da se volivci v svojih glasovih preveč ne razkropé, ampak da se, kolikor je mogoče, zedinijo o možéh, ktere izvoljene želijo. V ta namen se napravljajo že skupščine, kterih naloga bo nasvetovati tistih 30 mož, ki naj bi se vzeli v prihodnji mestni zbor. Dozdaj ste nam dve take skupščini znane; morebiti se jih napravi še več; al kolikor več jih bo, toliko manj edinosti bo in volitve utegnejo po tem nesrečne biti. Drugo pot še le bomo povedali o omenjenih dveh skupščinah kaj več in bomo imena nju odbornikov naznanili, ker perva skupščina, ki se je ustanovila na poziv ljubljanskega družtva za dnarno pripomoč obertnikom, je v svoji pervi seji sklenila še le tadaj se očitno oglasiti, ko bo imela od mestne županije poterjeni imenik volivcov v rokah. Le samo to moremo povedati že danes, da če v saboto „pri Slonu“ napravljena skupščina je rekla, da nima „nobene barve“, — skupščina pomočnega obertnijskega družtva more brez ovinkov reči, da ima „domačo barvo“. — Dalje je v današnji seji mestni odbor z 11 glasovi zoper 10 sklenil, naj napravo višje realke še le novi mestni zbor v svoje roke vzame. Ker se šole nikjer ne zidajo brez stroškov in ker prej ali pozneje ljubljansko mesto s pripomočjo cele dežele stroškom za višjo realno šolo, kakor jo že imajo vse poglavne mesta, nikakor ne bo moglo uteči, je ta odlog toliko žalostniši, kjer smo imeli celó pripravno Virantovo hišo pri Št. Jakobu na ponudbo, in ker prihodnje šolsko leto pred ko ne spet ne bo mogoče z višjo realko začeti. — Pretekli teden je v naši posilni delavnišnici neki Lah svojega tovarša s šilom v serce zabodel, da je bil pri tej priči mertev; le toliko je še mogel, da je povedal, kdo ga je umoril. Vzrok tega hudodelstva je bilo maščevanje zato, ker je umorjeni naklep zapertih izdal, da hočejo iz zapora uiti. — Spet se je (v saboto) prikazal v Ljubljani gotovo od undanjega steklega psa popaden stekel (lovsk) pes, ki je popadel deklo svojega gospodarja in več psov in je v nedeljo tekel po teržaški cesti do Brezovice, kjer ga je France Sever k sreči vstrelil in potem na vozičku v Ljubljano v živinobolnišnico pripeljal. Res velika nevarnost nam žuga, ako se vsi tisti ljudje, čigar psi so bili 2. in 3. dan, pa tudi 19. in 20. t. m. s steklima v kakoršni koli dotiki, jih ne dajo nemudoma pobiti; na njih vesti je vsa nesreča, ki se utegne še iz zamolčanja primeriti.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja. Čakamo, pa le čakamo, pa nič ne pričakamo od obljubljenih novih vladnih prenaredb. Pet tednov je vitez Schmerling že minister — pa še zmiraj ne pride nič. Kaj to pomeni? Od vseh straní se slišijo resni glasovi, da Avstrija se more iz velikih zadreg le izkopati, ako podá ne le Ogrom, temuč vsem drugim narodom avstrijanskim ustavno vlado, — pa še zmiraj ni ne duha ne sluha o novih deržavnih prenaredbah pri nas. Ogri so tako rekoč pijani od svobodnega življenja, ki se jim je dalo; vse druge dežele pa žeje konec jemljejo.

— Ces. ukaz od 18. t. m. oklicuje izpis novega deržavnega posojíla, po kterem vlada bode spet 30 milijonov goldinarjev na pósodo vzela, za ktere bo dala 5 procentne obligacije tako, da z 88 gold. se bo kupila

obligacija za 100 gold. Ker bojo te obligacije to prednost imele, da se bojo tudi pri plačevanji davka po svoji polni ceni jemale, bojo ljudje radi segli po tem posojilu, ker z 88 gold. bojo plačali 100 gold. davka. Podpisovanje na to posojilo terpí do 31. t. m.

— Dosihmal je papirnatih desetíc čez 3 milijone izdanih.

— Pretekli teden je imela dunajska banka veliki zbor, v kterem so se čudne rečí slišale; najbolj čudno pa je bilo to, da zdaj, ko vsak vé, koliko je bankovec memo srebra vreden, so si gospodje akcionerji pričkali za dobiček in namesto po 28 so po sili hotli imeti 32 gold. delila. Tudi se je vidilo, da vlada še ne misli, dunajske banke iz svojih rok spustiti.

— Ministerski ukaz od 15. t. m. prepoveduje, da se iz našega cesarstva, pa tudi ne skozi naše cesarstvo ne smé ne orožje ne strelivo v Moldavo, Vlahijo in Serbijo voziti.

— Sliši se, da bo začel tukaj izhajati nov nemšk časnik, ki bo zastopnik slovanskih potreb in zadev. Sila potreben bi bil res tak časnik, ker sedaj je edini „Wanderer“ tudi Slovanom še precej pravičen, in edini vreden, da se ga Slovani deržimo; vsi drugi so očitni sovražniki slovanstva, ktero jim ni nič druzega kakor „Nationalitätsschwindel!“

— Veliki slovanski ples bo 10. svečana.

Horvaško. Iz Zagreba 20. jan. Banska konferencija se je začela spet 15. dan t. m. Pet rečí je sklenila: 1) Zbori njeni naj so v prihodnje očitni, 2) zadeva o Medmurji naj se izročí deželnemu zboru, 3) o volitvah za dalmatinsko-horvaško-slavonski deželni zbor naj veljá volitna postava od leta 1848, 4) kralj naj se prosi, da se višja deželna oblast berž presnuje na ustavni podlagi, 5) Dalmacija pa zedini s Horvaško in Slavonsko.

Česko. Iz Prage 15. jan. Svečanost Hankovega pogreba je bila tako veličastna, da zlatni Prag še menda takega nikoli ni doživel. Ljudstva (okoli 20.000) je privrelo, da se je vse terlo. Namestni škof dr. Krajič z mnogimi kanoniki in duhovščino vseh fará, deželni poglavar in drugi veljaki so mu zadnjo čast skazali; zbor od 90 pevcov je pel staročesko žalostinko; čope mertvaškega pregrinjala so nesli dr. Palacky, dr. Rieger, dr. Greger, dr. Krasa, Erben in prof. Püstyan; voz so obdajali namestniki vseh slovanskih rodov; tisuč in tisuč bakelj je svetilo. Očitno je bilo, da umerl je — slavni Slovan!

— „Narod. Listy“ pravijo, da je bogoslovcom v tukajšnem seminišču prepovedano, da ne smejo „Čas-a“ in „Narod. Listov“ brati!!

— „Pražk. Nov.“ so prinesle po „Novicah“ v svojem „Feuilletonu“ celi Terstenjakov sostavek: „Odkud prišli Keltové do Norika a Panonie“.

— Dva važna zbora gospodarskih (kmetijskih) družb smo doživeli te dni; eden je bil 10. dan t. m. v Piseku, v kterem je mestnjan Šober svoje iskreno veselje razodel, da je prišel spet čas, da se je žlahna gospôda zedinjena z ljudstvom spet začela poganjati za blagor domovine. „Slava verli gospôdi!“ je zaklical nazadnje in od vseh straní je donel glas „slava“. Na to se vzdigneta baron Hildprandt in knez Juri Lobkovic in povzdigneta slavo-klic na čast mestnjanom piseškim. Res veselo pobratinstvo v duhu národnem! — V vélikem zboru gospodarske družbe v Pragi 12. t. m. so se pervikrat slišali govori v domačem (českem) jeziku; dr. Cupr in grof Clam-Martinic sta se prav možko obnašala v domači besedi.

Marsko. Iz Berna. Zastran učnega jezika je bilo pri našem deželnem poglavarstvu posvetovanje in bilo je sklenjeno, da v realkah, kjer je večina učencov slovanskih, se mora tudi veči del naukov v českem jeziku učiti; slovnica nemškega jezika naj bode predpisan nauk; tudi naj se kakošni nauk razlaga v nemškem jeziku. V gimnazijah, kjer je večina učencov slovanskih, naj se v nižjih razredih večina naukov učí v domačem jeziku, in v višjih čedalje več v nemškem; ravno narobe pa naj se ravná v gimnazijah, kjer je večina učencov nemških.

Ogersko. Iz Pešta 17. jan. Ustaviti nekoliko prevelike vertoglavnost politično je danes slavni Deák v velikem zboru mestnjanstva resno besedo govoril in svoje rojake svaril, naj ne poderajo poprej vsega avstrijanskega, dokler niso sozidali že kaj magjarskega. „Če overžete vse sodnije in postave dozdanje, dokler še nimamo svojih, kaj bo iz tega, kakor le žalostna brezpostavnost? S smodnikom se dajo terdnjave razrušiti, pa ne hiše zidati“ — je modri mož rekel, in menda njegova beseda ne bo bob v steno. In res treba bi bilo, da bi junaki Magjari tega opomina ne prezerli in da bi se odvernila taka razujzdanost, kakor se je unidan primerila v Nitri, kjer so cesarske sodnike silovito iz kancelij tirali in kancelije zaperli. Tudi z vojaki so se v tej županii že nekterikrat stepli. Ni čuda tedaj, da so unidan veliko vojaščine tjè poslali.

— Kmali bojo cesarski-nemški in slovanski uradniki, ki so dozdaj na Ogerskem, ob svojo službo ter bojo prišli domú. Kaj pa tù ž njimi? Baron Bach jih ima na vesti.

Laško. 19. dan t. m. so zapustile res francozke ladije Gaeto in odsihmal mečejo Sardinci od dveh straní bombe v terdnjavo, ki se po takem ne bo mogla dolgo deržati. Vendar je kralj neapolitanski še zmiraj v Gaeti in se hoče do smerti braniti. Ker so francozke ladije po zviti politiki Napoleonovi poprej pomagale Neapolitancom, se je punt zoper sardinsko vlado v Abrucah tako razširil, da ga sardinska armada že komaj krotí. Homatije so tedaj iznova na Neapolitanskem velike. „Opinione“, časnik sardinske vlade, nekoliko dni mirnega duha, je začel spet vojsko za Benetke pridigovati.

Prusko. Iz Berolina. Kralj bo stopil v stopinje svojega brata in, kakor se sliši, se bo z avstrijansko in rusovsko vlado zedinil zoper politiko Napoleonovo.

Francozko. Iz Pariza. Deržavni zbor se bo začel 4. svečana. Važni sklepi se tabart pričakujejo v njem za mir ali vojsko cele Evrope. — Komaj je prišla brošura „Rim in škofje francozki“ na svetlo, že je spet druga na versti pod imenom: „Francozko brez papeža“. Po tej brošuri ima v cesarjevih rokah biti bogočastje, ktero on opravlja z velikim patrijarhom, kteremu stojí 6 kardinalov in 1 minister na strani; v cerkvene zbore se ne sklicujejo sami škofje, temuč tudi fajmoštri in kaplani; fajmoštrov in kaplanov ne volijo škofje, ampak ljudstvo samo si jih voli itd. — Kam z vsemi temi brošurami pès taco molí na Francozkem, je preočitno, da bi treba bilo komentara.

Serbsko. Iz Beligrada piše „Srbsk. Dnevnik“, da vlada izdeluje postavo za pravičnišo razmero davkov, ker dosihmal med bogatinom in beračinom ne delajo davki nobenega razločka.

Žitna cena

v Kranji 21. januarja 1861.

Vagán pšenice domače 6 fl. 80. — banaške 6 fl. 75. — reži 5 fl. 30. — ječmena — fl. —. — ovsa 2 fl. 50. — proso 4 fl. —. — ajde 4 fl. —. — koruze 4 fl. 40. — soršice — —

Kursi na Dunaji 22. januarja.

5% metaliki 63 fl. — kr.	Ažijo srebra 50 fl. — kr.
Narodno posojilo 75 fl. — kr.	Cekini 7 fl. 10 kr.

Odgovor na vprašanje: Dokler po kursu ima sreberni in zlati dnar ažio, se more za vsak sreberni dnar (samo za šestice ne) ažio ali nadavek terjati po tisti meri, kakor ga kurs odločuje. Če, postavimo, je ažio srebra na 50, so 3 sreberne dvajsetice 1 gold. in 50 kr. nov. dn. vredne itd.

Odgovorni vrednik: Dr. Janez Bleiweis. — Natiskar in založnik: Jožef Blaznik.